

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.867.05
з правом прийняття до розгляду та проведення
разового захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії
в Інституті законодавства Верховної Ради України
м. Київ, провул. Несторівський, 4

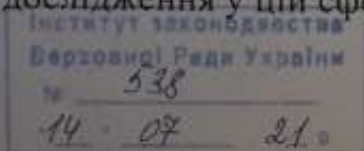
ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Пругатар Тетяни Анатоліївни на дисертацію Салаєва Тургута Гаджи Огли «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право»

Вивчення тексту поданої на захист дисертації і наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації, надає підстави зробити наступні висновки.

Актуальність теми дослідження. На сьогодні достатньо вразливою сферою адміністративно-правового регулювання є забезпечення інформаційної безпеки під час здійснення митних операцій. Цей процес у науковій сфері залишається недостатньо розробленим, регулює визначену проблему достатньо фрагментарно й безсистемно. Багато питань залишаються невирішеними, як-от бракує комплексного підходу до вирішення ключових завдань гарантування охорони та захисту безпеки інформації у митній сфері, не створено належного підґрунтя для захищеності життєво важливих інтересів кожної особи-учасника митних відносин, суспільства та держави у сфері інформаційних відносин під час здійснення державної митної справи.

А тому, нове дисертаційне дослідження Салаєва Тургута Гаджи Огли, що стосується сфери адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки є актуальним, викликає науковий інтерес, а також слугує вказівником для вибору доцільного напрямку розвитку адміністративного права. Науковому пошуку у зазначеній сфері присвячено чимало наукових праць. Проте дослідження у цій сфері не вичерпали себе.

Митна інформація пронизує всі різновиди митних правовідносин, слугує основою для прийняття управлінських рішень, для обміну досвідом, здійснення державної митної справи в цілому та забезпечення митної, економічної і національної безпеки держави. Саме тому забезпечення її безпеки розглядається як один із найважливіших напрямів реформування чинного законодавства України. Тому із впевненістю можна констатувати, що здійснення адміністративно-правового аналізу забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, яке здійснене на рівні дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії Салаєвим Тургутум Гаджи Огли є своєчасним та актуальним.

Окремі питання інформаційного забезпечення діяльності митних органів України розкриті у наукових працях В.Б. Авер'янова, Г.В. Атаманчука, І.В. Арістової, Д.М. Бахраха, О.М. Бандурки, І.П. Голосніченко, А.Д. Гулієва, Є.В. Додіна, Р.А. Калюжного, І.Л. Бачила, В.А. Копилова, О.А. Баранова, Ю.П. Бурила, О.Л. Копиленка, Б.А. Кормича, Є.Б. Кубка, В.А. Ліпкана, О.В. Литвина, А.М. Новицького, О.П. Рябченко, Г.П. Середи, В.С. Цимбалюка та ін. Проте на сьогодні відсутнє єдине комплексне напрацювання питання адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері. Отже, нагальність дослідження адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, а також пошук шляхів та напрямів його подальшого удосконалення свідчить про актуальність та своєчасність здійснення даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми Інституту законодавства Верховної Ради України – «Організація моніторингу ефективності чинного законодавства та прогнозування наслідків його застосування» (Державний реєстраційний № 0104U0066941).

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. У рецензованій праці комплексно використовувалися сучасні підходи та методи наукового пізнання, що забезпечило достатній рівень обґрунтованості запропонованих висновків, а саме: методи аналізу та синтезу, за допомогою яких можливою стала характеристика сутності інформаційної безпеки у митній сфері як складової інформаційної безпеки України (підрозділ 1.1); діалектичний метод, який дозволив проаналізувати правові засади формування і розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері (підрозділ 1.2); застосування системно-структурного методу послугувало інструментом для визначення поняття і структури механізму адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, а також взаємозв'язків та взаємодії між суб'єктами щодо забезпечення інформаційної безпеки у досліджуваній сфері (підрозділи 1.3 та 2.4); метод системного аналізу використаний у ході дослідження об'єктів та суб'єктів адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері (підрозділи 2.1 та 2.3); структурно-функціональний метод надав змогу з'ясувати особливості адміністративно-правового регулювання забезпечення інформаційної безпеки при застосуванні інформаційних технологій та автоматизованих систем у митній сфері (підрозділ 2.2); за допомогою застосування порівняльно-правового методу проведено компаративний аналіз зарубіжного досвіду забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері та виявлено можливості його врахування в Україні (підрозділ 3.2); широкого застосування отримав формально-юридичний метод, який уможливив належне опрацювання нормативного матеріалу, формулювання визначень спеціальних понять дослідження, зокрема під час розкриття

поняття та структури механізму адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, а також формулювання пропозицій щодо напрямів розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері (підрозділи 1.3 та 3.3) тощо.

Новизна та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних наукових досліджень проблематики адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері.

У результаті проведеної роботи сформульовано нові наукові положення та висновки, які запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

- сформовано загальнотеоретичну структуру механізму адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, у якій виділено такі елементи як: нормативний; ціннісно-правовий; динамічний; результативний та гарантійний;

- виділено три підходи до розуміння поняття «об'єкт адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері», а саме: об'єктивний, ціннісний та функціональний та запропоновано за першим підходом визначати об'єкт адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері як конкретні реально окреслені явища об'єктивної дійсності, які матеріально виражені та наділені рисами правової категорії, що відрізняє їх від інших явищ того ж роду та виду, які розглядаються як інформація у митній сфері у її фізичному вимірі та об'єкти інформаційного впливу, на забезпечення безпеки яких спрямоване функціонування адміністративно-правового механізму;

- надано визначення поняття «суб'єкти адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері» як фізичних осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, державні органи, які відповідно до

чинного законодавства уповноважені здійснювати заходи загального або спеціального правового, організаційного, матеріально-технічного, програмно-методичного характеру, що спрямовані на забезпечення захищеності інформаційного ресурсу у митній сфері, а також ті, які сприяють гарантуванню захищеності наведеного інформаційного ресурсу, охорони митної інформації від протиправного заволодіння, використання, спотворення, знищення, обробки тощо на основі власної ініціативи на виконання прав та свобод, наданих законом.

До найбільш суттєвих положень новизни, які було удосконалено і набуло подальшого розвитку у дисертації слід віднести наступні:

- автором удосконалено зміст поняття «механізм адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері», під яким запропоновано розуміти динамічну взаємопов'язану сукупність правових засобів, за допомогою яких нормативність адміністративно-правових норм реалізується в упорядкованих суспільних відносинах, досягається забезпечення охорони та захисту інтересів людини, суспільства та держави щодо належного збору, використання та формування інформації у митній сфері, забезпечення належного правового режиму її створення, зберігання та захисту від несанкціонованого розповсюдження;

- удосконалено підходи до систематизації адміністративно-правового регулювання забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері. Запропоновано усю сукупність нормативно-правових актів, що складають адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері розподіляти на: адміністративно-правове забезпечення зовнішнього напрямку інформаційної безпеки у митній сфері та адміністративно-правове забезпечення внутрішнього напрямку інформаційної безпеки у митній сфері;

- набуло подальшого розвитку визначення переліку принципів механізму адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, до якого віднесено такі принципи як: верховенства права; законності; рівності усіх перед законом та судом; правомірності одержання,

використання, поширення, зберігання та захисту інформації у митній сфері; достовірності та повноти інформації у митній сфері; захисту інформації з обмеженим доступом; виключних повноважень митних органів щодо збору та отримання інформації, яка стосується здійснення державної митної справи; професіоналізму та компетентності митних органів під час одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації у митній сфері; відповідальності всіх учасників інформаційних відносин у митній сфері; мінімізації негативного інформаційного впливу та негативних наслідків функціонування ІКТ; гармонізації інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; заохочення доброчесності усіх суб'єктів правовідносин та інші положення.

Теоретична і практична значущість проведеного Салаєвим Тургуттом Гаджи Огли дисертаційного дослідження полягає в теоретичному узагальненні і новому вирішенні наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері.

Салаєвим Тургуттом Гаджи Огли здійснено достатню апробацію результатів дисертаційного дослідження. Окремі положення дисертації доповідалися на науково-практичних конференціях: «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 9–10 березня 2018 р.), «Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства» (Київ, 28 лютого 2020 року).

Основні положення дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 10 наукових публікаціях, з яких 7 – опубліковано у виданнях, включених до переліку фахових наукових видань, 2 – у закордонних фахових виданнях, 1 – у збірнику матеріалів наукових конференцій.

Серед вагомих досягнень, зроблених у дослідженні, які заслуговують на увагу та позитивну оцінку слід виокремити такі положення:

1. Виділено два напрями забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері: 1) зовнішній (захищеність інформаційних інтересів людини,

суспільства та держави у митній сфері, яка забезпечується шляхом дотримання визначених інформаційним законодавством України вимог щодо утворення, поширення, використання та зберігання інформації за різними режимами доступу (обмеження доступу до конфіденційної, таємної та службової інформації, а також інформації, що становить державну таємницю), що стає відомою та надається митним органам під час здійснення державної митної справи); 2) внутрішній (стан захищеності інформаційних ресурсів, баз даних митних органів, які формуються та використовуються ними під час здійснення державної митної справи внаслідок чого забезпечується захищеність інформаційних інтересів людини, суспільства та держави у митній сфері в цілому, а також авторитету митних органів як в Україні, так і на зовнішньополітичному рівні, ефективне виконання митних формальностей та здійснення митного контролю (с. 220–221 дисертації).

У механізмі адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері дисертантом виділено наступні структурні елементи:

I – нормативний – включає в себе адміністративно-правові норми, у яких закріплюються правила щодо правових режимів збирання, створення, використання, поширення, зберігання інформації у митній сфері тощо;

II – ціннісно-правовий – відображає його основні завдання та мету правового регулювання, правові цінності, на охорону та захист яких спрямований механізм адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, а також його основні принципи.

III – динамічний – адміністративно-правові відносини;

IV – результативний – відображає етап правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, за якого досягається його мета – включає акти реалізації адміністративно-правових норм, процедури їхньої реалізації, акти тлумачення правових норм;

V – гарантійний – відображає сукупність гарантій забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері (с. 223 дисертації).

Автор даючи визначення поняття «суб'єкти адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері» пропонує до них віднести фізичних осіб (громадяни, особи без громадянства, іноземці), юридичних осіб публічного та приватного права, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, державні органи, які відповідно до чинного законодавства уповноважені здійснювати заходи загального або спеціального правового, організаційного, матеріально-технічного, програмно-методичного характеру, що спрямовані на забезпечення захищеності інформаційного ресурсу у митній сфері, а також ті, які сприяють гарантуванню захищеності наведеного інформаційного ресурсу, охорони митної інформації від протиправного заволодіння, використання, спотворення, знищення, обробки тощо на основі власної ініціативи на виконання прав та свобод, наданих законом.

Цікавою є позиція автора щодо виділення рівнів системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, зокрема: 1 – рівень суб'єктів, повноваження яких поширюються на всю територію України та носять загально превентивний характер; 2 – рівень суб'єктів, повноваження яких поширюються на всю територію України та носять спеціальний характер; 3 – рівень суб'єктів, які беруть участь у митних відносинах – система органів ДМС, учасники митних правовідносин, іноземні держави у рамках співпраці з митними органами України; 4 – рівень суб'єктів, повноваження яких поширюються на відповідну адміністративно-територіальну одиницю; 5 – рівень суб'єктів, що здійснюють громадський контроль за забезпеченням інформаційної безпеки у митній сфері.

Дисертантом наведено власне бачення тенденцій та напрямів розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, зокрема: запропоновано кодифікувати інформаційне законодавство, прийнявши Кодекс безпеки інформаційного простору. До Кодексу, на думку автора, слід віднести такі розділи: 1 – *Інформаційний простір держави*. – основні положення про інформацію у контексті адміністративно-правового її

регулювання: виділяє наступні глави: «Загальні положення про інформаційний простір держави»; «Електронні документи, документообіг та засоби ідентифікації та автентифікації у сфері електронного документообігу»; «Види інформації»; «Правові режими інформації»; «Державна політика у сфері інформаційних відносин». 2 – *Забезпечення інформаційної безпеки*. Дисертантом запропоновано виділити такі глави: «Визначення загальних понять»; «Основні засади державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки»; «Об'єкти забезпечення інформаційної безпеки»; «Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки»; «Внутрішньодержавна взаємодія та міжнародне співробітництво з питань забезпечення інформаційної безпеки»; «Забезпечення інформаційної безпеки при застосуванні інформаційно-телекомунікаційних технологій, автоматизованих систем та Інтернет-ресурсу (кібербезпека)»; «Здійснення технічного та криптографічного захисту інформації»; «Стандартизація, ліцензування та проведення експертизи у сфері забезпечення інформаційної безпеки».

Заслужують на увагу запропоновані автором у напрямі удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері пропозиції щодо: 1) внесення змін до Митного кодексу України, доповнивши його розділом XX-1 «Інформаційна безпека у митній сфері»; 2) закріплення принципів нормативно-правового регулювання забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері; 3) запровадження спеціальних термінів інформаційної безпеки у митне законодавство («інформаційний простір митної сфери», «об'єкти забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері», «суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері»); 4) закріплення спеціальним суб'єктом адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації та визначення його правового статусу, у структурі якого, на думку автора, слід утворити відділи: внутрішнього

аудиту інформаційної безпеки у митній сфері, формування та реалізації політики інформаційної безпеки та відділ узагальнення статистичної інформації і розробки пропозицій щодо внесення змін до чинного нормативно-правового регулювання; 5) внесення до розділу ХХ-1 «Інформаційна безпека у митній сфері» Митного кодексу України окремої глави, яка буде регламентувати алгоритми правових дій з інформацією у митній сфері та визначати загальнообов'язкові вимоги до кваліфікації та поведінки службових, посадових осіб митної служби під час здійснення ними своїх повноважень, що пов'язані з правовими діями з митним інформаційним ресурсом.

Проведений аналіз дисертації Салаєва Тургута Гаджи Огли свідчить, що вона є цікавим та науково обґрунтованим дослідженням, в якому розв'язано важливі теоретичні та практичні проблеми адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, та є суттєвим вкладом у розвиток адміністративно-правової науки.

Дисертантом продемонстровано глибокі та системні знання досліджуваної проблематики, яка до того ж, має досить складний та суперечливий характер, вміння використовувати методи наукового дослідження, робити висновки, що мають системний та об'єктивний характер.

Водночас, у роботі мають місце певні положення, які або недостатньо аргументовані, або мають неоднозначне бачення на вирішення поставленої проблеми.

1. Виходячи із теми дисертаційного дослідження «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері» робота стосується лише процесів, які відбуваються у митній сфері. На нашу думку, у роботі бажано було б включити в якості порівняльного аспекту питання правового регулювання інформаційної безпеки в інших сферах, простежити їх взаємодію чи взаємозалежність.

2. Говорячи у розділі 3 про проблеми адміністративно-правового механізму забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері на с. 165 дисертант зазначає, що існує потреба в розробці механізму забезпечення інформаційної безпеки, однак зі змісту роботи не є зрозумілим, яким чином ця проблема узгоджується із потребами універсального загальнодержавного забезпечення інформаційної безпеки?

3. Потребує додаткової аргументації положення, висловлене на с. 65 дисертації щодо власного визначення поняття «механізм адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері, під яким автор розуміє динамічну взаємопов'язану сукупність правових засобів, за допомогою яких нормативність адміністративно-правових норм реалізується в упорядкованих суспільних відносинах, досягається забезпечення охорони та захисту інтересів людини, суспільства та держави щодо належного збору, використання та формування інформації у митній сфері, забезпечення належного правового режиму її створення, зберігання та захисту від несанкціонованого розповсюдження (с. 65 – 66 дисертації). Наводячи визначення науковців, автор пропонує власне тлумачення поняття, при чому чітко не зазначає, якої позиції серед висловлених він дотримується, а у яких існують певні невідповідності, тобто присутня констатація без ознак аналізу явища. Тому воно й потребує додаткових коментарів.

Наведені вище зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Салаєва Тургута Гаджи Огли, аналіз змісту якої свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність.

За предметом, завданнями, методологією, змістом та висновками дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». У публікаціях дисертанта відображені основні положення дисертації. Автор уникає бездоказових та категоричних тверджень.

ВИСНОВОК

Анотація дисертації відповідає змісту та структурній організації дисертаційного дослідження. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису і містить висунені науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача у науку адміністративного права. Рівень проведеного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

Отже, можна зробити висновок про те, що дисертація на тему «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері» є завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані висновки, що мають значущість для теорії та практики адміністративного права, відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її автор Салаєв Тургут Гаджи Огли – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
учений секретар секретаріату Вченої ради
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України

Тетяна ПЛУГАТАР

Підпис Т.А. Плуатар засвідчую.

Перший заступник директора
ДНДІ МВС України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Володимир КРИВОЛАПЧУК